

LYNNE OLSON
STANLEY CLOUD

SPRAWA HONORU

DYWIZJON 303

KOŚCIUSZKOWSKI

ZAPOMNIANI BOHATEROWIE

II WOJNY ŚWIATOWEJ

MARGINESY

LYNNE OLSON
STANLEY CLOUD

SPRAWA HONORU

DYWIZJON 303

KOŚCIUSZKOWSKI
ZAPOMNIANI BOHATEROWIE
II WOJNY ŚWIATOWEJ

Z ANGIELSKIEGO PRZEŁOŻYLI
MAŁGORZATA I ANDRZEJ GRABOWSCY

MARGINESY

PRZEDMOWA
NORMANA DAVIESA
DO WYDANIA POLSKIEGO

Nieodzownym warunkiem należytego zrozumienia drugiej wojny światowej w Europie jest poznanie losów Polski. To właśnie w Polsce rozpoczęła się wojna, to tu stoczono kilka największych bitew na froncie wschodnim, to tu hitlerowcy dokonali Holokaustu na Żydach, to tu całkowicie zniszczono stolicę państwa, to tu – proporcjonalnie do liczby mieszkańców – zginęło najwięcej ludzi, to tu żarliwa lojalność wobec aliantów przyniosła klęskę. Polacy, wzięci w dwa ognie walczących ze sobą potęg, Niemiec Hitlera i Związku Sowieckiego Stalina, stanęli do boju i bili się wspaniale. Ale choć ich wysiłki i cierpienia przyniosły mnóstwo korzyści aliantom, im samym dały niewiele, a ich kraj nie odzyskał wolności.

Polska ucierpiała też mocno w opracowaniach historycznych. W opinii ludzi Zachodu druga wojna światowa była niezwykłym sukcesem, a ich armie odegrały decydującą rolę w zwycięstwie. Na ogół przyjmują oni sowiecką wersję wydarzeń na froncie wschodnim, wierząc, że „wyzwolony” został zarówno Zachód, jak i Wschód. Historycy Holokaustu zaś, z reguły skupieni wyłącznie na tragedii Żydów, nie zauważają innych tragedii rozgrywających się obok w tym samym czasie. Nikt poza historykami polskimi nie kusi się o szersze spojrzenie na sprawę. Niestety, z małymi wyjątkami, nie mają oni dostępu do międzynarodowego czytelnika.

Można zatem powiedzieć, że Lynne Olson i Stanley Cloud odnieśli prawdziwy triumf. W *Sprawie honoru* nie tylko rzucili światło na „zapomniany rozdział” przeszłości i opowiedzieli poruszającą historię. Pokonali też liczne przeszkody, które jakże często nie pozwalają nam dostrzec prawdziwego obrazu wojny. Co więcej, odtwarzając pełne przygód losy polskich pilotów wojskowych oraz łącząc je z gruntownym

A Question of Honor

COPYRIGHT © 2003 BY Lynne Olson AND Stanley Cloud

This translation is published by arrangement with Alfred A. Knopf,
an imprint of The Knopf Doubleday Group,
a division of Penguin Random House LLC.

COPYRIGHT © FOR THE POLISH TRANSLATION BY

Małgorzata i Andrzej Grabowscy

COPYRIGHT © FOR THE POLISH EDITION BY

Wydawnictwo Marginesy, Warszawa 2018

wglądem w sprawy Polski w latach 1939–1945, przedstawili czytelnikom bogatą materię utkaną z jednostkowych doświadczeń, wplecionych w barwną osnowę historyczną. Styl pisarski Autorów jest żywy i wartki. Znajomość tematu – gruntowna. Przesłanie moralne – jasne.

Sprawa honoru składa się z dwóch części. W pierwszej, zatytułowanej *Exodus*, poznajemy historie pięciu polskich pilotów, którzy opuścili ojczyznę w 1939 roku, by walczyć o wolność i sprawiedliwość na Zachodzie. Druga, zatytułowana *Zdrada*, kreśli skomplikowany spłot okoliczności politycznych, od hitlerowsko-sowieckiego najazdu na Polskę do porzucenia jej przez najbliższych sojuszników. Wielu Polaków zna te tematy i być może wyobraża sobie, że wie już wszystko. Ale czeka ich niespodzianka. Jeśli bowiem przeczytają tę książkę, odkryją masę szczegółowych informacji i bezbłędną analizę faktów. Polacy nieraz obwiniają samych siebie, przypisując nieszczęścia spadające na ich kraj kłótniom i błędom swych ziomków. Ta książka odsłania drugą stronę medalu. Prawdziwymi sprawcami nieszczęść Polski, mimo rozlicznych polskich wad, byli jej sąsiedzi, mordujący na masową skalę, a błędy znacznie większe niż Polacy popełnili ich zachodni przyjaciele.

Takie ujęcie dziejów z pewnością szczególnie zainteresuje polskich czytelników. Nie przypomina bowiem znanych podręczników historii. Przedstawia obraz młodych polskich żołnierzy, świetnie spisujących się w zachodnim otoczeniu, oraz alianckich polityków i mężów stanu, którym często daleko do świetności. Przede wszystkim zaś książka ta ujawnia godne podziwu cechy jej amerykańskich Autorów, udowadniając, że nawet na „zgniłym Zachodzie” są ludzie o czułych sercach i otwartych głowach.

Fascynująca lektura.

Canmore, Alberta sierpień 2004

PRZEDMOWA AUTORÓW DO WYDANIA POLSKIEGO

Przystępując do zbierania materiałów do tej książki, nie mieliśmy pojęcia, dokąd nas ono zaprowadzi. Nie mamy polskich przodków, a zatem w punkcie wyjścia wiedzieliśmy o Polsce bardzo mało. Zamierzaliśmy napisać wspaniałą opowieść przygodową o kilku polskich pilotach myśliwskich, którzy na początku drugiej wojny światowej dotarli do Wielkiej Brytanii i pomogli pokonać Niemców w bitwie o Anglię. Ale w miarę zapuszczania się w labirynt polskich dziejów i odkrywania, jak ogromny wkład wniosła Polska w zwycięstwo aliantów – i w historię Europy – zrozumieliśmy, że kroi nam się znacznie rozleglejsza opowieść.

Opowieść o historycznym wysiłku w walce o wolność narodu polskiego, rozpoczętej parę stuleci przed napaścią Niemiec w 1939 roku. Walce, której najszczytniejszym wyrazem były chyba wojenne zasługi Polaków i triumf Solidarności czterdzieści cztery lata po zakończeniu wojny. W Polsce i poza jej granicami, pod angielskim niebem, w bezlitosnych górach Włoch, w zbroczonym krwią Arnhem, na plażach Normandii, w warszawskim getcie i całej Warszawie Polacy zapisali nowy rozdział w długiej historii odwagi. Wojskowi i cywile, mężczyźni i kobiety, starzy i młodzi, żydzi, katolicy i ateści – wszyscy włączyli się do walki.

Ci, którzy jej nie podjęli, należeli do wyjątków. Regułą w nieustraszonej Polsce – jedynym napadniętym i pokonanym przez hitlerowskie Niemcy kraju, który nigdy im się oficjalnie nie poddał i z nimi nie kolaborował – było walczyć aż do zwycięstwa. Lecz zanim walka dobiegła końca, Polskę zdradzili wschodni i zachodni towarzysze broni. W rezultacie poddani sowieckiej dominacji Polacy mogli tylko patrzeć, jak Europa Zachodnia odbudowuje się w warunkach pokoju i swobód. Ale pochodnia wolności w Polsce nigdy całkiem nie zgasła i po latach buchnęła pełnym płomieniem w Stoczni Gdańskiej.

Polacy oczywiście dobrze znają swoje wspaniałe i tragiczne dzieje. Ale dla cudzoziemców są one w znacznej mierze, nawet dziś, odkryciem. Podnoszą nas na duchu dziesiątki listów i e-maili od czytelników ze Stanów Zjednoczonych, Kanady, Wielkiej Brytanii i Australii, zdumionych, że Polacy wnieśli taki wkład w alianckie zwycięstwo, i oburzonych niehonorowaniem ich zasług przez sojuszników. Jeden z amerykańskich czytelników napisał: „Już nigdy w życiu nie opowiem dowcipu o Polakach!”. Ze swej strony możemy tylko mieć nadzieję, że *Sprawa honoru* zajmie miejsce obok prac Arkadego Fiedlera, Adama Zamoyskiego, Normana Daviesa i innych autorów, którzy od dziesiątków lat uparcie zabiegali o przyznanie Polsce należnego jej miejsca nie tylko w historii drugiej wojny światowej, ale również w dziejach cywilizacji zachodniej.

Książkę tę zadedykowaliśmy „Narodowi polskiemu”, dlatego odczuwamy szczególną dumę, że – dzięki naszemu przyjacielowi Andrzejowi Findeisenowi – ukazuje się ona w polskim przekładzie. Jej publikacja wydaje się właściwym zakończeniem podróży, w którą wyruszyliśmy blisko cztery lata temu, gdy zamierzając opowiedzieć przygodową historię, dowiedzieliśmy się, czym naprawdę jest honor.

Lynne Olson i Stanley Cloud
Waszyngton
sierpień 2004

NARODOWI POLSKIEMU

Jeden jest przewodnik, który pomaga narodowi
dotrzymać słowa i wypełniać zobowiązania
wobec sprzymierzeńców.
Tym przewodnikiem jest honor.

WINSTON CHURCHILL

ICH PIĘCIU

MIROSŁAW FERIĆ

WITOLD ŁOKUCIEWSKI

ZDZISŁAW KRASNODĘBSKI

JAN ZUMBACH

WITOLD URBANOWICZ

PROLOG

Maszerowali dwunastkami, równym krokiem, przez podziurawiony lejami po bombach Londyn¹. Na honorowym miejscu, na czele prawie piętnastokilometrowej kolumny, szli Amerykanie, a za nimi – w iście kalejdoskopowej paradzie mundurów, sztandarów i wojskowej muzyki – Czesi i Norwegowie, Chińczycy i Holendrzy, Francuzi i Irańczycy, Belgowie i Australijczycy, Kanadyjczycy i Południowoafrykańczycy. Byli też sikhowie w turbanach, wysoko podnoszący nogi greccy gwardziści *evzoni* w butach z pomponami i w białych plisowanych spódnickach, Arabowie w fezach i kefiach, grenadierzy z Luksemburga i artylerzyści z Brazylii. A na końcu, wśród aplauzu rozradowanego, wymachującego flagami narodowymi tłumu, kroczyło co najmniej dziesięć tysięcy kobiet i mężczyzn z sił zbrojnych i służb cywilnych Jego Wysokości Jerzego VI, króla Wielkiej Brytanii.

Przed rokiem zakończyła się wreszcie najstraszliwsza wojna w dziejach ludzkości – sześć lat pożogi, zniszczeń, niewyobrażalnych cierpień i śmierci. W wielu miastach na świecie powitano to wydarzenie wybuchem spontanicznej radości. Ale tego szarego, dżdżystego czerwcowego dnia 1946 roku Wielka Brytania – wraz z zaproszonymi gośćmi, reprezentującymi ponad trzydzieści narodów sprzymierzonych – oficjalnie i uroczście upamiętniała wspólne zwycięstwo i tych wszystkich, żywych i poległych, którzy się do niego przyczynili. Ponad dwa miliony wymachujących flagami i dmących w dziecięce trąbki ludzi, przy wtórze kościelnych dzwonów i przenikliwych dźwięków dud, wiwatowało na cześć weteranów Tobruku, bitew o Anglię, Guadalcanal, Midway, Normandię, Ardeny, Monte Cassino, Arnhem i dziesiątków innych, mniej znanych. Maszerujący salutowali przed trybuną honorową na Mail, na której stał król z królową i dwiema

córkami. Rodzinie królewskiej towarzyszył Clement Attlee, ale wielu skupiało wzrok na jego poprzedniku na stanowisku premiera, Winstonie Churchillu, przywódcy i natchnieniu Wielkiej Brytanii przez pięć wojennych lat.

Kiedy ostatnia uczestnicząca w Defiladzie Zwycięstwa reprezentacja przemaszzerowała przed trybuną honorową, w górze rozległ się ogłuszający huk. Ludzie zadarli głowy i wpatrzyli się jak zahipnotyzowani w ołowiane niebo – od wschodu, tuż nad dachami domów, nadlatywała wielka powietrzna armada bombowców, myśliwców, wodnopłatów, transportowców. Prowadził ją pojedynczy pokryty kamuflażem samolot myśliwski, hawker hurricane, na oko mały i nieważny przy lecących za nim ociężałych olbrzymach. W pełni jednak zasłużył na to honorowe miejsce. Gdyby nie ten solidny jednomiejscowy myśliwiec i jego słynniejszy kuzyn, spitfire, mogłoby w ogóle nie dojść do Defilady Zwycięstwa. Latem i jesienią 1940 roku latający na hurricane'ach i spitfire'ach piloci RAF-u pokonali w bitwie o Anglię Luftwaffe Adolfa Hitlera. Wpłynęli tym na bieg wojny i odmienili losy świata.

Przy trasie parady stał tamtego dnia wysoki, szczupły blondyn o trudnym do wymówienia dla Anglików nazwisku². Kiedy Witold Urbanowicz przyglądał się przelatującemu myśliwcowi, napłynęła fala wspomnień. On też latał hurricane'em podczas bitwy o Anglię. Patrzył z góry na płonące miasto. Jego dywizjon stał się legendą tej bitwy. Pierwszego dnia bombardowań Londynu – blitzu, który w zamysle Hitlera miał zmusić do uległości ludność cywilną – dywizjon Urbanowicza zapisał na swym koncie zestrzelenie aż czternastu niemieckich samolotów, ustanawiając rekord Królewskich Sił Powietrznych.

Bicie rekordów stało się chlebem powszednim Dywizjonu 303, nazywanego Kościuszkowskim. W ciągu pierwszych ośmiu dni walki Dywizjon Kościuszkowski zniszczył blisko czterdzieści maszyn wroga. To właśnie jemu, spośród wszystkich dywizjonów myśliwskich w RAF-ie, zatwierdzono zestrzelenie w bitwie o Anglię największej liczby niemieckich samolotów. Dziewięciu jego pilotów, w tym Urbanowicza, oficjalnie uznano za lotniczych asów. „To najlepsi podniebni wojownicy, jakich znam”³ – napisał o pilotach z Dywizjonu 303 trzy lata po bitwie (w tygodniku „Colliers”) amerykański pilot myśliwski.

A jednak, mimo swych wojennych zasług, żaden z pilotów Dywizjonu 303 nie wziął udziału w uroczystym przelocie. Żaden nie maszerował na defiladzie. Ponieważ byli Polakami – sojusznikami walczącymi pod angielskim dowództwem – rząd Wielkiej Brytanii w obawie przed urażeniem Józefa Stalina rozmyślnie i wyraźnie zabronił im udziału w obchodach. Tydzień przedtem dziesięciu angielskich parlamentarzystów wystosowało list protestacyjny przeciw temu zakazowi. „Będą tam Etiopczycy – napisali. – Będą Meksykanie. Będzie [maszerował] Korpus Medyczny Fidżi, policja z Labuanu i Korpus Pionierów Seszeli – całkiem słusznie. Ale nie będzie Polaków. Czyżbyśmy zatracili nie tylko poczucie miary, ale i wdzięczności?”⁴.

*

Przed sześcioma laty, w czerwcu, Winston Churchill obwieścił Izbie Gmin: „Bitwa o Francję dobiegła końca. Spodziewam się, że lada dzień zacznie się bitwa o Wielką Brytanię”. Nowy premier, niespełna miesiąc na urzędzie, od początku stawiał sprawę jasno: Anglia nie pójdzie w haniebne ślady Francji, nie skapituluje przed Niemcami. „Będziemy walczyć na plażach – brzmiało jego słynne oświadczenie. – Będziemy walczyć na lądowiskach, będziemy walczyć na polach i na ulicach, będziemy walczyć na wzgórzach. Nie poddamy się nigdy”.

Odwagę i charakter, które Churchill deklarował w imieniu Anglii, wykazała wcześniej Polska. Pierwsza doświadczyła przerażającego hitlerowskiego blitzkriegu, pierwsza stawiała mu opór, pierwsza powiedziała – z całym przekonaniem – „Nie poddamy się nigdy”. Upadła w październiku 1939 roku, ale zarówno jej rząd, jak i wojsko nie ogłosiły kapitulacji aż do końca wojny. Rozpoczęła się niezwykła odyseja – dziesiątki tysięcy polskich pilotów, żołnierzy i marynarzy uciekło z kraju – pieszo, samochodami, ciężarówkami, autobusami, niektórymi samolotami, jeszcze inni okrętami i łodziami podwodnymi. Różnymi drogami dotarli najpierw do Francji, a stamtąd do Anglii, żeby podjąć walkę. Przez cały pierwszy rok wojny Polska, której rząd emigracyjny miał siedzibę we Francji i w Londynie, była najważniejszym, zdeklarowanym sprzymierzeńcem Wielkiej Brytanii.

Zanim dziesiątki polskich pilotów myśliwskich, z Dywizjonem 303 włącznie, wzbiły się w powietrze w bitwie o Anglię, RAF zdążył stracić setki własnych, których w wielu przypadkach zastępowali nowicjuszami ledwo potrafiącymi latać, a co dopiero walczyć! Wkład zaprawionych w boju Polaków, zwłaszcza tych z Dywizjonu 303, miał znaczenie zasadnicze. Zdaniem wielu – decydujące. „Gdyby Polska nie stała po naszej stronie w tamtych dniach [...] płomień wolności mógłby zgasnąć jak świeca na wietrze”⁵ – podkreśliła w 1996 roku królowa Elżbieta II.

W szeregach RAF-u podczas wojny walczyło około siedemnastu tysięcy polskich lotników. Ale nie tylko polscy piloci i członkowie załóg odegrali ważną rolę w tym konflikcie. W kilkunastu istotnych operacjach morskich uczestniczyły okręty nielicznej polskiej marynarki wojennej. Polska piechota i jednostki powietrznodesantowe walczyły w Norwegii, Afryce Północnej, Włoszech, Francji, Belgii i Niemczech. Pod koniec wojny Polska była czwartym co do liczebności uczestnikiem alianckich działań zbrojnych w Europie, po Związku Radzieckim, Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii z jej Wspólnotą Narodów. „Jeżeli dano by mi wybierać między żołnierzami, których bym chciał mieć pod swoim dowództwem, wybrałbym Polaków”⁶ – powiedział dowódca wojsk alianckich w Afryce Północnej i Włoszech, marszałek polny Harold Alexander.

Być może równie ważny jak udział w walce był wkład Polski w największe osiągnięcie alianckiego wywiadu – rozszyfrowanie hitlerowskich szyfrów wojskowych. W czasie Defilady Zwycięstwa tylko Churchill i garstka brytyjskich wysokich urzędników państwowych wiedzieli, że polscy kryptolodzy pierwsi wstępnie rozpracowali niemiecką maszynę szyfrującą Enigmę, w nieoceniony sposób przyczyniając się do ostatecznego rozstrzygnięcia losów wojny.

A czego w zamian oczekiwali Polacy? „Chcieliśmy odzyskać Polskę”⁷ – powiedział Witold Urbanowicz. Przez całą wojnę, poruszony dzielnością Polaków, wdzięczny im za pomoc i wzburzony bezprzykładnym niemieckim bestialstwem w ich ojczyźnie, Winston Churchill obiecywał, że ją odzyskają. „Razem zwyciężymy lub razem zginiemy”⁸ – zapewnił polskiego premiera, generała Władysława Sikorskiego, po upadku Francji. Witając polskie oddziały przybyłe do Anglii w czerwcu

1940 roku, brytyjski minister wojny Anthony Eden oświadczył: „Nie porzucimy waszej świętej sprawy i będziemy prowadzić tę wojnę dopóty, dopóki wasza ukochana ojczyzna nie zostanie zwrócona wiernym synom”.

A jednak w czerwcu 1946 roku, gdy długa kolumna maszerujących przemierzała Mail, a wiwatujące tłumy radowały się z odrodzenia wolności w powojennym świecie, dumna Polska pozostała w cieniu. Wbrew przyrzeczeniu Edena dwaj jej najbliżsi sprzymierzeńcy, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone, porzucili „świętą sprawę”. Po Hitlerze nastał drugi okupant – Józef Stalin. Tamtego uroczystego dnia polscy bohaterowie wojenni, tacy jak Urbanowicz i jego koledzy z Dywizjonu 303 – niegdyś nazywani „bożyszczami Anglii”⁹ – musieli stać na londyńskim chodniku w roli widzów.

Młody polski pilot, który patrzył w milczeniu na przesuwającą się defiladę, odwrócił się, chcąc odejść. Stojąca obok staruszka spojrzała na niego zdziwiona. „Dlaczego pan płacze, młody człowieku?”¹⁰ – spytała.

Historia polskich pilotów, których odwaga i męstwo
przyczyniły się do uratowania Anglii w 1940 roku.
To także opowieść o zaskakującej zdradzie, jakiej
dopuszcili się alianci pod koniec II wojny światowej.

Losy pięciu pilotów słynnego Dywizjonu 303, którzy weszli do grona najbardziej bohaterskich i skutecznych lotników wojennych. Towarzyszymy im w czasie szkolenia przed wojną, ich dramatycznej ewakuacji do Francji, a później do Wielkiej Brytanii, w której – początkowo pogardliwie potraktowani przez RAF – odegrali kluczową rolę, a ich brawura i umiejętności w bezpośrednich starciach z niemieckimi messerschmittami przeszły do legendy. Poznajemy także ich powojenne losy, gdy marzenia o niepodległości zostały brutalnie rozwiane, a Polska oddana Związkowi Radzieckiemu. Sprawa honoru odkrywa chwalebny historię Polski w czasie II wojny światowej. Opowiada o bezustannych zmaganiach z Hitlerem i Stalinem, długiej walce o niepodległość i o oszustwie, które boleśnie dotknęło Polskę.

www.marginesy.com.pl

cena 21

w sprzedaży także

